

19. Стан довкілля у місті Львові 2001 рік Біорізноманіття // <http://www.city-adm.lviv.ua>.
20. Татаринов К.А. Наземные позвоночные г. Львова и его окрестностей // Доклады и сообщения Львовского отдела Географического общества УССР. – Львов: Вища школа, 1966. – С. 24.
21. Тахтаджян А.Л. Флористические области Земли. – Ленинград: Наука, 1978. – 247 с.
22. Указ Президента України від 10 березня 1994 № 79/84 "Про резервування для наступного заповідання цінних природних територій" // <http://ecotour.iatp.org.ua>.
23. Формування регіональних схем екомережі: Методичні рекомендації / Авт. кол.: Андрієнко-Малюк Т., Макаренко Л., Гребенюк Є. та ін. – К., 2004. – 40 с.
24. Царик Л. Регіональні еколого-стабілізуючі системи Західного Поділля // Наукові записки ТДПУ. -Серія: географія. – Тернопіль, 1999. - №2. – С. 119-123.
25. Царик П. Структурні елементи регіональної екологічної мережі Західного Поділля в межах Тернопільської області // Наукові записки ТДПУ. - Серія: географія. – Тернопіль, 2003. - №2. – С. 189-194.
26. Шеляг-Сосонко Ю.Р., Жижин МП., Куковиця Г.С. Степова рослинність Львівської області // УБЖ., 1975. – Т. XXXII, №5. – С. 631-638.
27. Шеляг-Сосонко Ю.Р., Куковиця Г.С. Нові та рідкісні види флори Західного Поділля та їх охорона // УБЖ, 1974, №4, т. XXX. – С. 522-524.

Summary:

Territorial organization structural element regional econetwork of Western-Podillya hills (Opilla).

УДК 991.9:502

Петро ЦАРИК

СТРИПСЬКИЙ ЕКОЛОГІЧНИЙ КОРИДОР ЯК СТРУКТУРНИЙ ЕЛЕМЕНТ РЕГІОНАЛЬНОЇ ЕКОЛОГІЧНОЇ МЕРЕЖІ

Формування і розвиток екологічної мережі є актуальною проблемою в світлі прийняття у 2000 році закону України "Про загальнодержавну програму формування національної екологічної мережі України на 2000-2015 роки". Основною метою цієї програми є створення єдиної територіальної природоохоронної мережі, яка б системою екологічних коридорів об'єднала типові та унікальні ділянки ландшафтів для стимулювання умов розселення і міграції видів, відтворення популяцій, збереження середовища їх існування.

Проблематиці розбудови національної екомережі присвячені праці Ю.Р. Шеляг-Сосонка (1999, 2001, 2004), М.Д. Гродзинського (2001, 2004), П.Г. Шищенко (2001). Аналіз географічних аспектів формування регіональної екомережі Тернопільської області детально поданий в публікаціях Л. Царика (1999, 2004), П. Царика (2002, 2004), монографічному дослідженні П. Царика "Регіональна екологічна мережа: географічні аспекти формування і розвитку (на матеріалах Тернопільської області)" (2005).

Головним завданням даної публікації є висвітлення ролі Стрипського екологічного коридору в структурі перспективної регіональної екологічної мережі Тернопільської області.

Екологічні коридори – просторові, витягнутої форми, елементи екологічної мережі, що зв'язують між собою екологічні ядра і включають в себе існуюче біорізноманіття різного ступеня природності та середовище його існування, а також території, що підлягають ренатуралізації. Необхідно щоб вони включали максимальну кількість природних ландшафтів і були достатньо широкими для створення умов відродження біорізноманіття, вони повинні виступати шляхами міграції біоти. Екокоридори, що з'єднують природні ядра національного, регіонального та локального значення відіграють відповідну роль. Ширина локальних екокоридорів повинна бути не меншою ніж 500 метрів. В окремих випадках для міграційних шляхів птахів екокоридори можуть мати острівний, у вигляді витягнутого вздовж міграційного шляху, ланцюжка.

Стрипський меридіональний екокоридор виділяється в межах долини р. Стрипа зі збереженою лісовою, лучною, водно-болотною, чагарниковою рослинністю. Є сполучною

ланкою між природними ядрами в межах Тернопільського ландшафту, приуроченими до долини Стрипи, зокрема Семиківсько-Ішківським природним ядром у складі Семиківського гідрологічного заказника загальнодержавного значення, Ішківського гідрологічного заказника орнітологічного профілю, Ішківського загальнозоологічного заказника, та новоствореного орнітологічного заказника місцевого значення "Канали"; які знаходяться у верхній течії р. Стрипи і Берем'яно-Шутроминським ядром, яке знаходиться в межах Заліщицького ландшафту і водночас приурочене до нижньої частини долини Стрипи в межах Стрипсько-Дністровського каньйону.

В межах екологічного коридору зосереджено 22 заповідних територій і об'єктів загальною площею 1866 га. Серед заповідних об'єктів переважають пам'ятки природи місцевого значення. Однак 99% заповідних площ припадає на заказники та регіональний ландшафтний парк. (Табл. 1.)

Таблиця 1

Заповідні території і об'єкти приурочені до долини річки Стрипи

№ з/п	Назва заповідного об'єкту	Категорія заповідання	Площа, га
1	Плотицьке джерело	гідрологічна пам'ятка природи місцевого значення	0,05
2	Чорнокорі буки	ботанічна пам'ятка природи місцевого значення	0,03
3	Липа Богдана Хмельницького	ботанічна пам'ятка природи місцевого значення	0,03
4	Ішківський	орнітологічний заказник місцевого значення	80,0
5	Ішківський	загальнозоологічний заказник місцевого значення	1251,0
5	Канали	орнітологічний заказник місцевого значення	71,5
6	Семиківський	гідрологічний заказник загальнодержавного значення	164,0
7	<i>Зарванський</i>	<i>регіональний ландшафтний парк</i>	<i>283,0</i>
8	Переволоцькі травертинові скелі	геологічна пам'ятка природи місцевого значення	0,5
9	Переволоцькі джерела з водоспадами	гідрологічна пам'ятка природи місцевого значення	1,0
10	Рукомишський явір	ботанічна пам'ятка природи місцевого значення	0,03
11	Рукомишські скелі	геологічна пам'ятка природи місцевого значення	1,0
12	Відслонення міоценових відкладів	геологічна пам'ятка природи місцевого значення	0,1
13	Гніздо лип №1	ботанічна пам'ятка природи місцевого значення	0,04
14	Гніздо лип №2	ботанічна пам'ятка природи місцевого значення	0,04
15	Золота липа	ботанічна пам'ятка природи місцевого значення	0,02
16	Монастирська ділянка	ботанічна пам'ятка природи місцевого значення	1,0
17	Русилівські водоспади	гідрологічна пам'ятка природи місцевого значення	2,0
18	Рівна скеля	геологічна пам'ятка природи місцевого значення	1,0
19	Скелі семи джерел	геологічна пам'ятка природи місцевого значення	1,0
20	Сокілецька колонія чапелі	орнітологічний заказник місцевого значення	7,0
21	Монастирська скеля	геологічна пам'ятка природи місцевого значення	0,5
22	Сокілецькі водоспади	гідрологічна пам'ятка природи місцевого значення	1,0
	Всього		1865,84

Належним природоохоронним режимом охоплена територія тільки Семиківського гідрологічного заказника загальнодержавного значення (площею 164 га), який виступає одним з біологічних центрів перспективного природного ядра. Приуроченість до річкової долини такої кількості заповідних площ в цілому сприяє виконання екокоридором своїх функцій. Однак детальний аналіз розташування заповідних територій у долині р.Стрипи показує практичну відсутність заповідних об'єктів на відтинку середньої течії від с.Денисів Козівського району до с.Переволока Бучацького району. Саме цей відтинок річкової долини потребує проведення найдієвіших ренатуралізаційних заходів.

Пересвідчитись у цьому можна аналізуючи структуру земельного фонду річкової долини Стрипи в границях трьох відтинків перспективного екокоридору.

Долина Стрипи в своїй верхній течії між витоком і с. Семиківці є зарегульованою, з великою кількістю ставків, водосховищ, із значними водно-болотними угіддями, які є місцем гніздування багаточисельної водоплавної птиці. У зв'язку з заболоченістю річкової долини населені пункти винесені за межі широкої заплави і знаходяться на відстані кілька сот метрів від річища. Цей сприятливий фактор дає можливість повноцінного використання верхньої течії річки Стрипи в якості локального екологічного коридору.

Середня течія Стрипи від с.Семиківці і до м. Бучач найменш придатна для виконання функцій повноцінного екокоридору, тому що тут розташована велика кількість населених пунктів, відсутні водно-болотні угіддя, фрагментарно зустрічаються лісові масиви. Населені пункти впритул наблизилися до річкової заплави, яка є значно вузкою в порівнянні із верхньою течією річки. Ця ділянка екокоридору потребує значної ренатуралізації ландшафтів, перш за все, виділення водоохоронних зон, винесення за межі річкової заплави орних земель, господарських об'єктів, впорядкування присадибних ділянок за рахунок часткового залуження. Необхідність здійснення значних ренатуралізаційних заходів особливо яскраво проявляється під час весняних повеней. Підняття рівня води у річці на цій ділянці часто призводить до затоплення присадибних ділянок, пасовищ, господарських та житлових об'єктів, доріг, газових та електричних комунікацій (Рис. 1.).

Рис. 1. Затоплення заплави повеневими водами навесні 2006 року (с. Соколів Терехівського району)

На відтинку від м. Бучача до місця впадіння в р. Дністер долина річки каньйоноподібна, майже повністю заліснена, ширина лісових масивів складає 2-4 кілометри, населені пункти розташовані на відстані 500-1500 м від русла ріки за межами її долини. Саме цей відтинок за структурою природокористування найбільш придатний для виконання функцій екологічного коридору (табл. 2.).

Таблиця 2

Структура земельних угідь в границях Стрипського екокоридору, %

Відтинки екокоридору	Частка земель			
	під водою	під болотами, луками	під лісовою рослинністю	під населеними пунктами, дорогами, орними землями
витік р. Стрипи – с. Семиківці	15	40	2	43
с. Семиківці – м. Бучач	2	28	7	63
м. Бучач – гирло р. Стрипи.	3	10	80	7

В межах екологічного коридору можна виділити два перспективні природні ядра: Семиківсько-Ішківське та Берем'янсько-Шутроминське.

Семиківсько-Ішківське природне ядро. В верхів'ї р. Стрипи взяті під охорону значні території водно-болотних угідь з прилеглими лісовими масивами, зокрема Семиківський гідрологічний заказник загальнодержавного значення на площі 164 га, що включає водно-болотні угіддя нижньої течії р. Студенки (правої притоки Стрипи). Він є місцем проживання, відтворення та відновлення чисельності водноболотної дичини, місцем зростання типової водноболотної рослинності для Західного Лісостепу. Являє собою евтрофне трав'яне болото з переважанням очеретяних та очеретяно-осокових угруповань. З птахів водяться кулики, мартин озерний, качки, норці, очеретянки, сови, лунь болотний. Під час сезонних міграцій трапляється лебідь-шипун. На північ від нього знаходяться Ішківський гідрологічний заказник орнітологічного профілю (зустрічається лебідь-шипун, крижень звичайний, листка, норець великий, водяна курочка, лунь болотний та багато інші види птахів) (82 га) та Ішківський загальнозоологічний заказник, який включає лісовий масив та прилеглі території площею 1366 га де, спорадично зустрічаються такі види, як: борсук звичайний занесений до Червоної книги України, заєць сірий, білка звичайна, лисиця звичайна, куниця лісова, козуля звичайна, куріпка сіра – цінні мисливські види тваринного світу та ряд інших тварин, новостворений орнітологічний заказник місцевого значення "Канали" на площі 71,5 га. Територіальне поєднання в межах річкової долини цих заповідних об'єктів створює об'єктивні передумови формування природного ядра гідро-біо-орніто-зоологічного профілю, площею близько 250 га.

Берем'янсько-Шутроминське природне ядро, в основі якого знаходяться пам'ятки природи загальнодержавного та місцевого значення загальною площею понад 100 га, серед яких: "Урочище Заліщицька діброва в Шутроминцях" площею 85 га (рослинність представлена переважно дібровою з дуба скельного віком 60-130 років. На відслоненнях гірських порід розташовані ділянки степової і скельної рослинності з рідкісними та ендемічними видами. Особливу цінність становлять цибуля круглоголова, ясенєць білий, ковила вузьколиста – види рослин, занесені до Червоної книги України, півники угорські, молодило руське, цибуля гірська і подільська – занесені до переліку рідкісних, а також тих, що перебувають під загрозою знищення, видів рослин на території області). Берекова діброва в Шутроминцях (13,80 га). Берем'янська стінка площею 6 га (особливу цінність становлять ясенєць білий, зіновать подільська – види, занесені до Червоної книги України, молодило руське, півники угорські, герань криваво-червона – рідкісні види які перебувають на грані

зникнення, є місцем оселення корисної ентомофауни). Хмелівська стінка площею 5,00 га (охороняються скельно-степові фітоценози на девонських відкладах. Особливу цінність становить горицвіт весняний – рідкісний вид, що перебуває під загрозою зникнення на території Тернопільської області. Місце оселення корисної ентомофауни). До складу ядра входять ряд геологічних відслонень з особливою наскельно-степовою рослинністю.

Стрипський екологічний коридор за своєю функціональною особливістю належатиме до локальних екологічних коридорів регіональної екомережі. Його роль полягатиме у формуванні належних міграційних зв'язків в границях річкової долини Стрипи між Семиківсько-Ішківським ядром яке репрезентує унікальні водно-болотні угіддя, що є середовищем існування орнітофауни і долиною Дністра – екологічним коридором національного значення.

Література:

1. Перелік територій та об'єктів природно-заповідного фонду загальнодержавного та місцевого значення Тернопільської області станом на 1.01.2005 року. – Тернопіль, 2005. – 150с.
2. Програма формування регіональної екологічної мережі Тернопільської області на 2002-2015 роки. – Тернопіль, 2001. – 15с.
3. Розбудова екомережі України. (ред. Ю.Р. Шеляг-Сосонко). – К., 1999. – 126с.
4. Царик П. Регіональна екологічна мережа: географічні аспекти формування і розвитку (на матеріалах Тернопільської області). – Тернопіль: вид-во ТНПУ, 2005. – 172с.
5. Ю.Р. Шеляг-Сосонко, М.Д. Гродзинський, В.Д. Романенко. Концепция, методы и критерии создания экосети Украины. – К.: Фитосоцицентр, 2004. – 144с.

Summary:

THE STRUCTURAL-FUNCTIONAL FEATURES OF LAND-TENURE OF VALLEY OF RIVER STRYPA ARE CONSIDERED.

It is discussed the problems of nature using in the Strypa valley. It is valued the anthropological transformation of Strypa valley landscapes and it is outlined the ways of their optimization.

УДК 551.521.32-032.1(477.84)

Ігор ЧЕБОЛДА

РЕГІОНАЛЬНА СИСТЕМА МОНІТОРИНГУ АТМОСФЕРНОГО ПОВІТРЯ ТЕРНОПІЛЬСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Важливим питанням стратегії регулювання якості оточуючого середовища є питання про організацію системи, що вивчає найбільш критичні джерела і фактори впливу на здоров'я населення і біосферу, і виділяє найбільш піддані цьому впливу елементи біосфери. Такою системою є система контролю стану природного середовища, або як її прийнято називати в даний час, система моніторингу антропогенних змін стану оточуючого природного середовища, яка здатна представити достатню інформацію для виявлення необхідних пріоритетів. Метою якої є створення такої системи безперервних контрольних-вимірвальних спостережень за станом природних ресурсів і усіма компонентами навколишнього середовища регіону, яка б дозволяла тримати екологічну ситуацію під контролем.

Оскільки сучасні екологічні проблеми, як правило, носять регіональний характер і залежать від особливостей природокористування в тих чи інших геокомплексах регіонального рівня, то цілком очевидною стає необхідність створення і функціонування регіональної системи моніторингу навколишнього природного середовища (РС МНПС). Відсутність такої може призвести до необоротних процесів, що потім потребуватиме величезних коштів і часу на відновлення. Зрозуміло, що як з економічних, так і з господарсько-екологічних міркувань доцільніше й вигідніше запобігати несприятливим